

УДК 366.54.5.3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА КРАЇНАХ З РОЗВИНУТОЮ РИНКОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Т. Ткаченко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Наведено порівняльний аналіз податкового навантаження в економіці України та країнах з розвинутою ринковою економікою. Запропоновано шляхи підвищення ефективності податкової політики в Україні.

Ключові слова: податкове навантаження, податкова політика, податкова система, ефективність податків, тіньова економіка.

Сьогодні в Україні досить гостро стоїть питання податкового навантаження. Адже даний показник є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП і відповідно частку ВВП на душу населення.

Теоретичні основи сучасних наукових підходів до визначення та оцінки важкості податкового навантаження в Україні, причин та наслідків його нерівномірного розподілу між суб'єктами господарювання, тенденцій та шляхів зміни закладені в роботах вітчизняних економістів В. Андрущенко, В. Вишневського, І. Луїної, А. Соколовської, В. Федосова та ін. Проте спеціальних досліджень з питань податкового навантаження в Україні, незважаючи на дискусійний характер багатьох аспектів цієї проблеми, досі немає. Серед зарубіжних дослідників даного питання можна взяти до уваги праці таких вчених як А. Гарбергер, П. Самуельсон, Дж. Стігліц та інших.

Поняття “податкове навантаження” можна визначити як ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих їх платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [4].

Визначення та досягнення ефективного показника податкового навантаження є необхідним для кожної країни, тому що завищене податкове навантаження може спричинити пригнічення виробництва, його тінізацію, зменшення податкових надходжень до бюджету країни тощо. Тому податкове навантаження має бути оптимальним для вирішення комплексу завдань, пов'язаних із управлінням економікою, розвитком виробництва, підвищенням життєвого рівня населення.

Оптимальним можна вважати рівень податкового навантаження, що передбачає вилучення частини доходів економічних суб'єктів, що не перешкоджає їхньому ефективному індивідуальному розвитку, і водночас, що є достатнім для втручання держави в економічні процеси, необхідні для підвищення ефективності національної економіки в цілому.

Рівень податкового навантаження в Україні оцінюється по-різному. Майже всі експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектора економіки надто обтяжливе. Воно пригнічує процеси економічного відтворення, а підприємство може працювати рентабельно, як правило, лише за умов приховування своїх доходів від оподаткування. Більшість підприємців також вважають, що сучасна економічна ситуація в нашій країні не сприяє розвитку підприємницької діяльності, що важкий тягар податків приводить до таких негативних наслідків як зниження ділової активності суб'єктів підприємницької діяльності, “тінізація” економіки, відтік національних капіталів за кордон. Унаслідок цього знижуються надходження в бюджет, зростає соціальна напруженість у суспільстві.

У міжнародній статистиці для виміру загального рівня податкового тиску на економіку використовується податковий коефіцієнт (tax ratio), що розраховується як відношення суми сплачених податків, включаючи обов'язкові відрахування в державні соціальні фонди, до ВВП у ринкових цінах. При цьому обов'язкові відрахування у соціальні фонди враховуються при розрахунку податкового коефіцієнта на тій підставі, що в міжнародній статистиці вони розглядаються як податки, а не як звичайні страхові внески [1, с. 38].

Для подальшого аналізу необхідно, по-перше, розрахувати податкове навантаження на економіку України (табл. 1). Всі дані будемо наводити за 2008 рік.

Таблиця 1

Податкове навантаження на економіку України у 2008 році

Показник	Сума
Податкові надходження зведеного бюджету, млн грн	227164,80
Обов'язкові страхові сукупні внески до цільових позабюджетних фондів, млн грн	113649,56
ВВП номінальний, млн грн	949864
Податкове навантаження (податкові надходження разом із відрахуваннями до цільових позабюджетних фондів у % до ВВП), %	35,88

Із табл. 1 видно, що у 2008 році рівень податкового навантаження в Україні становив 35,88%. Тепер порівняємо цей показник з аналогічним показником країн з розвинутою ринковою економікою (табл. 2).

Таблиця 2

Податкове навантаження у країнах з розвинутою ринковою економікою

Країна	Податкове навантаження, %
Австрія	41,9
Данія	48,9
Фінляндія	43
Франція	43,6
Німеччина	36,2
Італія	43,3
Норвегія	43,4
Іспанія	37,2
Швеція	48,2
Швейцарія	29,7
Великобританія	36,6
США	28,3

Як свідчать дані табл. 2, найвища питома вага податків у ВВП у скандинавських країнах, зокрема у Норвегії, Данії, Швеції. У них склалась достатньо раціональна й ефективна система розподілу і використання зібраних коштів на соціальні цілі.

Найменший рівень податкового навантаження характерний для США. Тут це зумовлено використанням податкової політики як засобу створення сприятливих умов для діяльності промислових компаній, що потребує низького рівня оподаткування.

Порівнюючи показник податкового навантаження України з іншими країнами з розвинутою ринковою економікою, можемо побачити, що даний показник у нашій державі є середнім. Проте тоді постає проблема нерівномірного перерозподілу податкових надходжень.

Варто також зазначити про вплив пільг на розподіл податкового навантаження в Україні. Для платників податків, які не мають пільг і виконують свої платіжні зобов'язання, податковий тиск є удвічі більшим. Через це податкові зобов'язання нерівномірно розподіляються між галузями економіки і підприємствами. Тому, певною мірою, проблема нерівномірного розподілу податкового навантаження в Україні є значно гострішою, ніж проблема його загального рівня.

У країнах ЄС натомість поширені інші форми державної підтримки: звільнення деяких підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та

зaproвадження спрощеної системи бухгалтерського обліку і звітності; використання податків на оціночний дохід і мінімальних податків; податкові кредити (відрахування із суми нарахованого податку). Наприклад, інвестиційний податковий кредит (застосовується у Бельгії, Великій Британії, Данії, Італії, Іспанії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Франції та інших) являє собою відрахування із суми нарахованого податку частини (відсотка) або всієї суми інвестицій, здійснених у капіталомісткі сектори економіки або виробництво з низькою нормою прибутку. У Франції і ФРН, законодавство передбачає від 10 і більше видів податкових кредитів [2].

Також для визначення податкового навантаження в країні необхідно звернути увагу на ставки податків. Для порівняння виберемо три податки, які займають основну частину в податкових надходженнях до бюджету у більшості країн: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб та податок на додану вартість (ПДВ) (табл. 3).

Таблиця 3

Ставки податків у країнах світу на 15.02.2009 р.,%

Країна	Податок з доходів		ПДВ
	Підприємств	Фізичних осіб	
Австрія	25	21–50	21
Кіпр	10	20–30	15
Данія	25	38–59	25
Німеччина	30–33	15–45	19
Греція	25	0–40	19
Італія	31,4	23–43	20
Японія	30	5–50	5
Латвія	15	23	21
Польща	19	18 і 32	22
Великобританія	28	0–40	15
Україна	25	15	20
США	15–35	15–35	-

Як бачимо з даних табл. 3, ставки податків у країнах з розвинутою ринковою економікою дуже різноманітні. Це залежить від специфіки та орієнтації податкової політики у цих країнах.

Для України характерне переважання непрямих податків, на відміну від країн із розвинутою ринковою економікою, де головна частина припадає на прямі податки.

Співвідношення прямих і непрямих податків залежить від життєвого рівня переважної частини населення, досконалості механізму стягнення податків, рівня податкової культури, загальної спрямованості суспільства на вирішення соціальних проблем тощо.

Зміна співвідношення між прямими і непрямими податками на користь перших є наслідком зростання орієнтованості західних держав на соціальні інтереси, що зумовило підпорядкування податкових систем принципу соціальної справедливості.

У сучасних умовах розвитку України, які характеризуються низьким рівнем доходів підприємств і населення, зростанням кількості збиткових підприємств, низькою податковою культурою неможливо забезпечити переважання прямих податків.

В Україні головними прямими податками є податок на прибуток підприємств і прибутковий податок з громадян. Питома вага другого податку набагато нижча, ніж першого, тоді як у країнах з розвинутою ринковою економікою навпаки, частка прибуткового податку з громадян є значно вищою [3].

Отже, у нашій державі основна частка податкового навантаження лягає на підприємства. Порівняно низька частка прибуткового податку з громадян у дохідній частині бюджету України зумовлена низьким рівнем заробітної плати і, відповідно, рівнем життя більшості населення.

Серед непрямих податків в Україні найважливішим є ВВП. Його частка у доходах бюджету значно вища, ніж у розвинутих країн.

Висока питома вага ПДВ обґрунтована тим, що в умовах економічної кризи, інфляції, зниження рівня доходів, зростання масштабів тіньової економіки цей показник найліпше виконує фіскальну функцію. Отже, податкове навантаження на споживання в нашій країні є значним.

Ще однією проблемою є те, що українці намагаються всілякими законними і незаконними шляхами уникнути сплати податків. На відміну від нашої країни, у багатьох зарубіжних країнах (наприклад країнах Європейського союзу, США) сплата податків є престижною справою. Саме тому нам необхідно знизити податковий тягар, для того, щоб економічні суб'єкти могли віддавати до бюджету доцільну частину своїх доходів, та поряд з тим створити такі умови, щоб сплата податків була неминуча та загальнообов'язкова.

Сьогодні коли економіка більшості країн потерпає від світової кризи, уряди різних держав намагаються зменшити рівень податкового навантаження. Так на початку 2009 року було зменшено податок на прибуток у Великій Британії, Франції, Німеччині, Росії [5].

Зменшення ставок, а то й мораторій на сплату податків – спроба врятувати економіку, яка серйозно постраждала у світовій кризі.

Нажаль, Україна не слідує світовому досвіду та самостійно намагається вирішити проблеми оподаткування в часи кризи. Замість того, щоб шукати можливості послабити податкове навантаження, уряд шукає нові способи наповнити бюджет. Наприкінці 2008 – на початку 2009 року були підвищені деякі акцизи та ставки податків. Таким чином уряд України не лише не збільшить надходження у державний бюджет, але й ускладнить і без того нелегке становище підприємств і населення. Збільшиться тінізація економіки, рівень безробіття та “зарплата в конвертах”, що в результаті зменшить податкові надходження.

Отже, оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення ділової активності, розвитку виробництва та економіки в цілому, а також соціально-політичної стабільності країни.

Для поліпшення свого становища Україні необхідно поступово знижувати податкове навантаження, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, створювати умови, в яких майже неможливо буде ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені. За умови ефективного реформування податкової системи в частині зниження реального податкового навантаження, Україна матиме шанси стати серйозним суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі.

1. Бюджетна політика у контексті соціально-економічного розвитку України: у 6 т. Т. 3: Розвиток системи податків як основи зміцнення державних фінансів: Монографія / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. – К.: НДФІ, 2004. – 308 с.
2. Карауш В.В. Податкове навантаження на підприємства в Україні та країнах ЄС // www.confcontact.com/2008dec/1_karaush.htm
3. *Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З.* Державне регулювання економіки / За ред. д-ра екон. наук, проф., акад. АН вищої школи України І.Р.Михасюка. – ЛНУ ім. І. Франка. Підручник. Друге вид., виправлене і доповнене. – К.: Атіка, Ельга-Н, 2000. – 592с.
4. *Соколовська А.* Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки//Економіка України. – 2005. – № 5. – с. 4–12
5. *Хомяков В., Гетуна К.* Діра в кишені// “Контракти”. – 2009. – № 8 // www.kontrakty.com.ua/show/ukr/article/11525/08200911525.html
6. List of countries by tax revenue as percentage of GDP // www.en.wikipedia.org
7. Tax rates around the world // www.worldwide-tax.com
8. www.minfin.gov.ua/file/link/192271/file/DBU_ZBU_2008.pdf
9. www.ukrstat.gov.ua

THE COMPARATIVE ANALYSES OF TAX BURDEN IN UKRAINE AND IN THE COUNTRIES WITH DEVELOPED MARKET ECONOMY

T. Tkachenko

Ivan Franko National University of Lviv

In the article the problem of tax burden in Ukraine are described. Also the tax burdens in Ukraine and in the countries with developed market economy are compared. The necessity to reduce the tax burden in Ukraine is substantiated. The general methods of tax burden improving in Ukraine are proposed.

Key words: tax burden, tax system, tax efficiency, Gross Domestic Product, tax ratio, shadow economy.

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ И СТРАНАХ С РАЗВИТОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКОЙ

Т. Ткаченко

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

Приведено сравнительный анализ налоговой нагрузки в экономике Украины и странах с развитой рыночной экономикой. Предложены пути повышения эффективности налоговой политики в Украине.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, налоговая политика, налоговая система, эффективность налогов, теневая экономика.